

Yusuf Yiğit

İstanbul Şehir Üniversitesi

Yusuf Atılğan'ın *Aylak Adam* İsimli Eserinde Yabancılaşma Sorunu

2011

Aylak Adam Kitap Bilgisi

Yusuf Atılğan'ın *Aylak Adam* isimli kitabı 1959 yılında basılmıştır. Yazarın basılan ilk kitabı olması açısından önemlidir. Eser dört ayrı bölüm olarak yazılmıştır. Bu dört bölüm mevsimler halinde karşımıza çıkar. Eserde temel olarak işlenen konu bireyin topluma yabancılaşmasıdır. Eserin başkahramanı olan C'nin içinde bulunduğu arayış üzerine yazılmıştır. Kahraman, o kadar toplumdan kopuk bir haldedir ki kendisinin bir ismi bile bulunmamaktadır. Sadece C. olarak anılmaktadır. Kahramanın en önemli özelliklerinden bir diğeri ise toplumsal değerleri reddetmesidir. Toplumun egemen tüm düşüncelerini karşısına alır ve kendi halinde toplumdan ayrı bir hayat kurmaya çalışır. Belirli bir işte çalışmak zorunda da değildir; çünkü babasından kendisine miras kalmıştır. Bu yüzden de dediği gibi “aylak” biridir. Tüm bunlarla birlikte C. bir aşk adamıdır ve durmadan hayallerindeki kıızı aramaktadır. Bu arayış dışında kalan zamanlarını da sanatçı arkadaşları ile birlikte geçirmektedir.

Giriş

Yabancılaşma bugüne kadar çok farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan biri de Alman düşünürü Hegel tarafından yapılmıştır. Hegel'e göre yabancılaşma; insanın bireysel yaratıcılık ve bireysel keşif (bireyin kendisini tanıma süreci) sürecinin bir parçasıdır (alıntılayan Doğan, 4). Yani her şeyden önce bireyin kendine yönelmeye başlaması ile birey yabancılaşma sürecine girmektedir. Bireyin kendi varlığına ilişkin ontolojik yaklaşımı kendisinin toplumdan soyutlanmasına sebep olmaktadır. Çünkü iç-

keşif sürecinde birey dış etkenlerden uzak kalmak istemektedir. Kendisini tanıdıkça bireyin topluma yabancılaşması da o kadar artmaktadır. Yabancılaşmayı doğuran ana etken olarak kişiselliğin toplumun önüne geçmesini gösterebiliriz. Nilüfer İlhan'ın yaptığı tanım da bizim araştırmamıza uyan bir diğeridir.

Yabancılaşma, insanın varoluşunu anlamlandırmak için hem kendisine hem de doğaya yönelmesi sonucunda ortaya çıkmış ve insanın ya farkındalığını artırmış ya da büsbütün kendisine ve çevresine karşı mesafeli konuma getirmiş bir olgudur. Benlik yitimi, kaygı durumları, kuralsızlık (anomi), umutsuzluk, kişiliksizleşmek, köksüzlük, yalnızlık, iletişimsizlik, anlamsızlık, amaçsızlık, değer ve inanç yitimi... (41 - 42)

gibi kavramlarla açıklanan yabancılaşma, bu yazımın dayanacağı temel kavramdır.

Yusuf Atılgan *Aylak Adam* isimli kitabının başkarakteri olan C'yi toplumdan soyutlamıştır. C. "Ben başkayım." (15) diyerek toplumdan soyutlanışını ifade ediyor. Başkahraman kendisini büsbütün toplumdan üstün görmekte ve toplumla özdeşleştirmemektedir. "İçinizde 'İki Öksüzler Sokağı'ndan geçenler olmuştur belki ama bilemezsiniz. Çoğu iki katlı, yeni ya da yeni görünen yeni evler. Şarlo'nun 'Easy Street' dediği sokaklardan. Ben 'Eli Paketliler Sokağı' diyorum. Komşusunun saygısını yitireceğinden başka sıkıntısı olmayanlar yaşar burda." (14) Romanın ilerleyen bölümlerinde C. sevgilisi Güler ile ayrılma kararı alır. Bu ayrılma kararının altında yatan neden ise Güler'in eli paketliler sınıfına dahil olduğunu düşünmesinden gelir. Güler'in davranışlarının sıradan insanlarınkiyle olan fazla benzerliğini görünce, C. "eli paketliler"den (70) biri olmak istememesinden dolayı ayrılıyor. Buradan hareketle kahramanın sadece kendisi değil çevresinde bulunan kişileri de seçerken sıradan olmamalarına kendisi gibi farklı olmalarını istediğini görmekteyiz. Fakat burada göz ardı edilmemesi gereken kendisinin yaşadığı toplumun değerlerini reddederken bunun karşısında yeni bir toplum yargısı oluşturmaya çalışması, bu yönde devamlı bir arayış içinde olması bize aslında C'nin de bir topluluğa ait olma hissine sahip olduğunu göstermektedir.

Kahraman'ın karşı çıktığı bir diğer konu ise evlilik konusudur. Evlilik toplumun en önemli yanıdır. Tüm toplumların ortak özelliklerinden biridir. Fakat C. içinde bulunduğu topluma yabancılaşma isteği yüzünden evlilik dışı ilişki peşinde olan biridir.

Evlenmeyerek toplumdan soyutlanma, babasından uzaklaşma eğilimindedir. Güler ile beraber yürürken söylediği şu cümleler kahramanın evlilik kurumunu ne kadar olumsuz gördüğünün en iyi kanıtıdır. “Erkek en yakın lisede İngilizce öğretmeni. Karısı, onunla evlensin diye okulunu yarıda bıraktı. Sevişerek evlendiler. İki çocukları var: Biri kız, biri oğlan. Erkek akşamları eve elinde paketler, kesekağıtlarıyla döner. Yemek yerler...” (76) Sanki her şey o, ve diğerlerinden ibaretmiş gibi davranan C. yine toplumsal değerleri hiçe sayarak yabancılaşmaktadır.

C. “eli paketlileri” (70) belirli bir zümre olarak niteleyerek kendisini bu zümrenin dışına itmiştir ve kendisini topluma yabancılaştırmıştır. Burada “eli paketli” olarak tanımladığı kişileri ise; sabit bir işi, evi, eşi ve belki de çocuğu olanları kısacası normal sıradan bir yaşama sahip bireyleri kastediyordu. Belirli bir işte çalışmak, aile kurmak ve bir ev sahibi olmak içinde bulunulan topluma ayak uydurmanın ve bir parçası olmanın en önemli gerekçeleridir. C. ise kendisini yaşadığı çevreden bağımsız hissetmekte ve hiçbir zaman bir parçası olarak görememektedir. Kahraman durağan, tek-düze bir hayat anlayışına karşıdır çünkü. O, herkes gibi olmaktansa tek başına yaşamayı daha olumlu kabul ediyor. Bu yüzden sık sık mekan değiştirdiği –aynı kafeye en fazla bir hafta gitmesi, aynı manavdan iki kere alış-veriş yapmaması- gözümüze çarpmaktadır.

C’nin topluma olan bu yabancılaşmasının bir diğer nedeni de kendisine yönelmesidir. Çünkü C. kendisini ararken toplumdan uzaklaşmaktadır. Şöyle ki;

Sonra o Rum kızını öptüm. Harbiye’ye yakın caddenin ortası tenhaydı. İki kişiydiler, kol kola gülüşerek geliyorlardı. Yanımdan geçerlerken benden yana olanı tuttum, öptüm. Yüzü soğuktu. Bağrıştılar. Öteki,
- Terbiyesiz, pis sarhoş, dedi.

Kafamı hınçla geriye attım gülerken. Gittiler. Ne yamansınız dökme kalıplarınızla; bir şeyi onlara uydurmadan rahat edemezsiniz. (10)

Alıntıladığım bölümde de görüldüğü üzere C. kendini merkeze koyarak, kendi dışında gelişen durumların ne kadar düzensiz ve sorunlu olduğu belirtiyor. Bu yüzden içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını küçümseyerek alay konusu etmektedir. Bunu yaparken kendisini salt toplumdan bağımsız olarak düşünmekte ve toplumun bir parçası olarak görmemektedir. Hegel’in de dediği üzere insanın yabancılaşması kendisine yönelik ontolojik olarak yaklaşmasından gelir (aktaran Doğan). Yusuf Atılgan’ın *Aylak*

Adam isimli eserini C'nin bir arayış hikayesi biçiminde bizlere sunması ile bunu gözler önüne sermektedir.

Roman başkarakteri olan C'nin topluma karşı duruşunun, toplumsal değerleri inkar etmesinin en önemli sebeplerinden birinin babası olduğunu söyleyebiliriz. Baba, oğlundan kopuk, pek ilgilenmeyen biridir. C. ile zaman geçirmek yerine kendi halinde, kendi istediği gibi yaşamayı, kadınlarla birlikte olmayı tercih etmektedir. Ayrıca bazı durumların C'nin gözü önünde yaşanması da babasını düşman olarak görmesine sebep olmuştur. Babasına olan bu yaklaşımının temelinde Sigmund Freud'un "Oedipus Kompleksi" yatmaktadır. Oedipus Kompleksi Sigmund Freud'un kurucusu olduğu psikanalitik teoriye göre karşı cinsteki ebeveyni sahiplenme ve kendi cinsinden ebeveyni safdışı etme konusunda çocuğun beslediği duygu, düşünce, dürtü ve fantezilerin toplamı olarak tanımlanmıştır (aktaran Şenödeyici, 68 - 69).

Dizinde yataarken yalnız benim bildiğim kokuyla dolu, kimi duran, kimi kıpırdayan dudaklarına bakardım. Arada eğilir, ben büyük, inanılmaz bir şeyler olacağını beklerken salt burnumun ucunu öperdi. Yüzü bana dönerken gözleri şaşılışındı (10).

Burada da görüldüğü üzere, kahraman teyzesi(erken yaşta annesini yitirdiği için teyzesi anne rolüne bürünmüştür gibi) hakkında farklı duygular beslemektedir. Bu duygular kahramanın teyzesi ile daha çok zaman geçirmek ve teyzesinin sadece kendisi ile birlikte olmasını istemesine sebep olmuştur. Fakat kahramanın babasının Zehra(çocuğun teyzesi) ile ilişki içinde olması, C'nin çileden çıkmasına ve babasına karşı tavır almasına sebep olmuştur. Çünkü baba C'nin gözünde sevdiği teyzesini elinden alan kişidir ve kendisi bunu engelleme gücüne sahip değildir. Bu güçsüzlük onun daha çok kendi içine kapanmasına ve dış dünyadan soyutlanmasına sebep olmuştur. Bu soyutlanmanın oluşmasına neden olan durumlardan biri kitapta şu şekilde geçmektedir :

Bir gün mutfakta babasını görmüştü:

Kopacak gibi gergin, sırtı kamburlaşmış, arkadan kadının kalçalarına sarılmış. Elindeki bardak düşünce doğruluvermişlerdi. Korkunçtular. Babası yürümüş onu tokatlamıştı. On yaşındaydı. Kadınlığı, erkekliği biliyordu. Eskiden beri, belki teyzesi yüzünden hep iğrenirdi babasından (12).

C'nin aldığı tavır ise babasının yaptıklarının tersini yapmak olarak görülmektedir. Baba, çalışan, elinde paket ile eve gelen, evi çocuğu olan biridir. Yani *Aylak Adam* isimli eserde, baba toplumsal figürlerin temsili konumunda yer almaktadır.

Beyaz önlüklü bir kadın ona doğru koşup önünde duruyor. “Ah” diyor.

“Baban sandım seni. Sizin evde hizmetçiymdim ben. Tıpkı baban gibisin. Bir bıyıkların eksik.” “Defol, babama benzemem ben.” “Niye kızılıyorsun ?

Babaya çekmek kötü bir şey mi? Yaman adamdı senin baban.” “Defol.

İstemiyorum.” “İstesen de istemesen de onun gibisin sen. Bak nasıl

bakılıyorsun bacaklarıma.” “Hayır, hayır sus!” Kadın gülüyor. Korkunç bir öfke kabarıyor içinde. Üstüne yürüyor, ama kadın artık yok (22).

Görüldüğü üzere kahraman her koşulda babasının davranışlarını ve kendisini kabul etmiyor ve düşman olarak görüyor. Onu bir düşman olarak görmesi ise toplumu da düşman olarak görmesine ve tüm toplumsal değerlere savaş açmasına sebep oluyor. Yukarda da belirttiğim üzere baba toplumun bir parçası olduğu için toplumsal değerlerin reddi babanın reddi anlamına geliyor. Şüphesiz toplumsal değerleri reddederek babasını unutmak istiyor. Bu süreçte babasının teyzesini elinden almasını bir miktar dahi olsa bastırmaya, unutmaya çalışıyor.

Eserin büyük bir bölümünde her ne kadar C. topluma yabancılaşmış ve toplumu inkar ediyor olarak bizlere sunulsa da yer yer C'nin belirli bir düzene, topluma ait olmak istemesine de şahit olmaktadır.

“Kadının aklından geçenleri biliyorum. İlgilendirmiyor beni, sevmiyorum.”

Başını çevirince Sami'nin gözlerini gördü, sonra ötekileri. Bir-iki yıl sonra bunlar gidecekler, burada başkaları olacak. Bir başka mavi gözlü çocuk onun resmini yapacak. Değişmeyen Sadık, o, bir de karşı evin kocakarısı kalacaklar; bu hep sokağa bakan kadın. Birden içini bir yere, bir şeye geç kaldığı duygusu kapladı. Yirmi sekiz yaşındaydı, tedirgindi. Kalktı, paltosu-nu astığı köşeye yürüdü. Ardından Sami de geldi.

-Nereye abi?

-Hiç. Gidiyorum.

-Öğle yemeğine bize gitsek ? Anne...

-Olmaz. Birisi bekleyecek beni (Yalan söylüyor.) (16).

C. yaşanacak olan bu değişim karşısında bir an için toplumdan soyutlanmış kişiliğini unutmuş olarak karşımıza çıkıyor. Alıntılanan kısımda da görüldüğü üzere C. etrafındaki kişilerin devamlı değişmesinden rahatsız olmuştur. Bu rahatsızlık aslında kendisi için olumlu olması gerekirken C'nin morali bozuluyor. Çünkü C'nin her şeyin aynı olmasından kaynaklanan bir rahatsızlığı var. Bu yüzden gittiği kafeyi, manavı vb. sık sık değiştirir. Fakat burada ise bu değişimden moralinin bozulduğu anlamaktayız. Bununla beraber hep karşı çıktığı tek-düze, monoton hayata bir an için özlem duyduğunu görmekteyiz. C'nin kısa bir süre için yaşadığı bu tezatlığı, bireyin yaşadığı topluma kayıtsız kalmasının zorluğu ile açıklayabiliriz. Çünkü her ne kadar karşı çıkıyor olsa da üyesi olduğu topluma bu kadar bu kadar duyarsız kalamazdı.

Tüm yaşamı boyunca babasına inat topluma-düzene yabancı kalma sözü vermiş kahraman yine bu sözünün dışına çıkmış oluyordu. Her gün gelip gittiği sanatçı arkadaşları sonunda portresini bitirmişlerdi. “Yirmi altıncı gün portresi bitti. Sami, -Tamam. Gel gör istersen, deyince yerinden isteksiz kalkmıştı. Alıştığı beziryağı kokusuyla birlik yitireceğı sabahlar vardı önünde.” (40) Anlaşılabileceğı üzere C. yabancılaşma ile her yurttaş gibi yaşamak-sıradan, tekdüze, monoton- arasında ikilemde bulunmaktadır. Bu ikilemin doğmasının en önemli sebebi de şüphesiz her zaman karşı çıktığı babasıdır. C'nin kişiliğinde bu denli önemli olan babası yazımın da büyük bölümünde yer almaktadır. Zira, C'nin yaptıklarının daha iyi anlaşılabilmesi için babası ile olan problemlerinin göz önünde bulundurulması gerekir.

Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* isimli eserde bir yurttaşın yaşadığı topluma olan yabancılaşma serüvenine tanıklık ettik. Bu maceranın olumlu ve olumsuz yanlarını tespit etmeye çalıştım. Roman başkarakteri olan C'nin kendini toplumdan soyutlamasının ana sebeplerinden birinin babası olduğu ve bunun da Sigmund Freud'un Oedipus Kompleksi'nden kaynaklandığını gördük. Küçük yaşlarda yaşadığı travmaların kendisinde derin yaralar oluşturması C'nin kendine yönelmesine sebep olmuştur. Bu yöneltte C ile baba-toplum karşı karşıya gelmiştir. Kahramanın normal bir ismi bile olmaması da onun aslında yaşadığı topluma ait olmadığını bizlere göstermektedir. Ayrıca kendisi toplumsal değerleri bütünüyle reddediyor ve bu doğrultuda toplumdan bağımsız bir hayat sürdürmeye çalışmaktadır.

Referans

Atılğan, Yusuf. *Aylak Adam*. Yapı Kredi Yayınları, 2000.

Doğan, Sevgi. "HEGEL AND MARX ON ALIENATION". Şubat 2008

<http://www.scribd.com/doc/78348447/Hegel-and-Marx-on-Alienation-Hegel-Ve-Marxta-Yabancilasma>. 15 Ocak 2013.

İlhan , Nilüfer. "YABANCILAŞMA OLGUSU VE KÜRK MANTOLU MADONNA."

Uluslararası Sosyal Araştırmalar dergisi. 5.20 (2012): 41-42.

Şenödeyici, Özer. "OEDİPUS KOMPLEKSİ BAĞLAMINDA DİVAN ŞİİRİNDE ÂŞIK-MAŞÛK-RAKÎB İLİŞKİSİNE BAKIŞ." *Gazi Türkiyat*. 2012/11.67-77 (2012): 68-69.